دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی

سال سیزدهم، شماره‌ی ۴۱
بهار ۱۳۹۲، صفحات ۱۱۱-۹۳

دکتر مهری اذانی[۱]
سعید بوستانی[۲]

تحلیلی بر عوامل موثر در مهاجرت‌های روستایی – شهری نمونه موردی (شهرستان ممسنی)

تاریخ دریافت مقاله: ۸۹/۰۶/۱۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۰/۰۸/۱۵

چکیده

موضوع مهاجرت‌های روستایی– شهری همواره مورد توجه اندیشمندان علوم اجتماعی، جغرافی‌دانان و اقتصاددانان بوده است. مقاله حاضر در پی یک مطالعه موردی از وضعیت مهاجرین روستایی در شهرستان ممسنی تدوین شده است. نگرش ساختاری توجه به علل و عوامل مهاجرت‌های روستایی و محدودیت‌های مهاجرین در مبدا مهاجرت خود هدف و دیدگاه غالب در این مقاله است. روش این پژوهش بر اساس هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی – موردی، تحلیلی است. محدوده مطالعه نیز شامل شهرستان ممسنی بوده که اطلاعات مورد نیاز آن با استفاده از روش کتابخانه ای و اسنادی و تهیه پرسشنامه به دست آمده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده با استفاده از نرم افزارهای GIS وSPSS انجام و با استفاده از آزمون‌های ANOVA و پیرسون تحلیل و استنباط آماری انجام گرفته است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که شهرستان ممسنی طی این چهار دهه مواجه با رشد بالای مهاجرت بوده است که بیشترین تعداد آن طی دهه های ۶۵-۱۳۵۵ و ۷۵- ۱۳۶۵ می‌باشد که پی آمدهای منفی را در محیط‌های روستایی و شهرها موجود آورده است. همچنین، مهم‌ترین علت‌های مهاجرت‌های روستایی در این شهرستان کمبود درآمد و فقدان امکانات آموزشی، خدماتی و رفاهی و ... است که در کل مقاله به آن پرداخته شده است.

۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد E-mail: mehriazani@yahoo.com
۲- کارشناس ارشدجغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی E- mail: bostani_saeed@yahoo.com

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

کلید واژه‌ها : مهاجرت، روستا، شهر، شهرستان ممسنی، درآمد.

مقدمه

در سراسر جهان به ویژه پس از جنگ جهانی دوم مهاجرت‌های روستایی به عنوان پدیده ای جمعیتی در عرصه های ملی و بین‌المللی مطرح شد. اگرچه این مهاجرت‌ها در آغاز طبیعی و منطقی به نظر می‌رسید اما بعد از چند دهه و به دنبال آثار و پی آ مدهای نامطلوب آن در کشورهای کمتر توسعه یافته، غیرمنطقی و مشکل زا تلقی می‌شود. ضعف ساختارهای اقتصادی و اجتماعی مناطق روستایی سبب گردید تا روستاییان برای به دست آوردن فرصت‌های بهتر زندگی به مناطق شهری مهاجرت کنند (طاهرخانی، ۱۳۸۰: ٦٨).

کشور ما ایران نیز بر کنار از جریان‌ها و تحولات جمعیتی و تکنولوژیکی دنیا نبوده و بسیاری از مسائل اقتصادی و اجتماعی از جمله مهاجرت‌های روستایی ویژگی‌های مشترکی را با اکثر کشورهای در حال توسعه دنیا نشان می‌دهد. با این حال، به دلیل تفاوت‌های تاریخی، قومی و فرهنگی سرزمین ایران و نیز اختصاصات طبیعی و انسانی هر منطقه از کشور، تفاوت‌های معنی داری از لحاظ شکلی و محتوایی در پدیده مهاجرت‌های روستایی مشاهده می‌شود که بررسی و تحلیل آن به منظور بهره گیری در برنامه ریزی‌های روستایی و منطقه ای ضروری به نظر می‌رسد (جلالیان و همکاران، ۱۳۸٦: ۹۰).

مطالعه آمارهای جمعیت روستایی شهرستان ممسنی نشان می‌دهد در دوره های مختلف همواره بخشی از جمعیت روستایی محیط روستا را ترک کرده و به شهرها مهاجرت کرده‌اند. در این میان تعدادی از آبادی‌های روستایی به کلی خالی از سکنه گشته و تعداد دیگری نیز در آستانه خالی شدن قرار دارند. به طوری که طی این سال‌ها همواره از جمعیت نقاط روستایی کاسته شده است و به جمعیت شهری شهرستان افزوده شده است.

مبانی نظری

مهاجرت موضوعی بین رشته ای است از این رو، در علوم اجتماعی و اقتصادی، آراء و نظریات متعددی درباره آن مطرح شده است. دیدگاه های اقتصادی مهاجرت‌ها را مکانیزمی برای توزیع مجدد نیروی کار در نظر می‌گیرند. اقتصاددانان کلاسیک از جمله آدام اسمیت[1] مهاجران کارگر را نیز تابع قانون عرضه و تقاضای اقتصادی می‌دانستند (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۳٦). در دیدگاه اقتصادی، مهاجرت ناشی از تفاوت‌های شغلی – درآمدی و سطوح امنیتی بین مناطق شهری و روستایی است. دین ونک و همکاران[2] معتقدند که مهاجران روستایی از مناطقی با شرایط نامناسب به مناطقی با

1 - Adam Smith
2- Deeam Wenk et al

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

شرایط بهینه مهاجرت می‌کنند. استیگلیتز[1] معتقد است اگر مهاجرت را به عنوان مکانیزم تعادل بخش بدانیم، در آن صورت می‌توان انتظار داشت که وقتی تعداد بیکاران افزایش می‌یابد، مهاجرت نیز همگام با آن از روندی افزایشی برخوردار شود (طاهرخانی، ۱۳۸۰: ۷۵). این نگرش، مهاجرت‌های روستایی را عمدتا به دلیل نبود فرصت‌های شغلی در روستاها و دسترسی به شغل و درآمدهای انتظاری در شهر و منافع ناشی از آن و در واقع تابعی از عوامل اقتصادی می‌داند. سابن[2] در سال ۱۳٦٤ اثبات می‌کند بیکاری افراد احتمال مهاجرت را در مقایسه با افراد دارای کار بیشتر می‌کند.
بوگ[3] دو گروه از عوامل شامل عوامل جاذبه[4] و عوامل دافعه[5] را در مهاجرت‌های روستایی تعریف می‌کند. به اعتقاد وی، جاذبه‌ها عمدتاً فرصت‌های شغلی بهتر، وجود مراکز تفریحی، فعالیت‌های فرهنگی، شرایط خوب محیط کار و زندگی همانند مسکن و خدمات رفاهی و فرصت‌های کسب آموزش‌های حرفه ای را شامل می‌شود که بیشتر در شهرها متمرکزند و پاره ای دافعه‌ها نیز که در محیط روستایی وجود دارد، سبب جدایی جمعیت از آن‌ها و جذب در شهرها می‌گردد ; عواملی چون کاهش منابع مالی و کم توجهی به بخش کشاورزی، مکانیزه شدن کشاورزی و در نتیجه محدودیت‌های شغلی در این بخش، نبود بستر مناسب برای رشد خلاقیت‌های فردی و اجتماعی، حوادث طبیعی مستمر از آن جمله‌اند.
آرتور لوئیس[6] هم مهاجرت‌های روستایی را در بطن فرایندهای توسعه اقتصادی تبیین می‌کند و از تضاد بین دو بخش اقتصادی سرمایه داری نوین در شهرها و معیشت سنتی در نواحی روستایی کشورهای در حال توسعه سخن می‌گوید که برایند آن مهاجرت روستاییان مازاد به شهرها می‌باشد. مایکل تودارو[7] نیز علاوه بر اختلاف درآمد میان شهر و روستا، احتمال کاریابی در شهر را در تصمیم گیری مهاجران مهم می‌داند (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱۳۵). هرزوک[8] نیز بر دو عامل کلیدی درآمد و اشتغال تاکید ویژه ای دارد.
دیدگاه های اجتماعی بی آنکه از نقش عوامل اقتصادی در مهاجرت غفلت کنند، آن را تنها عامل برانگیزاننده مهاجرت‌ها نمی‌دانند و علاوه بر عامل ارادی، انگیزه های چون تحمل یا عدم تحمل شرایط زیستی، تشکیل خانواده و الحاق به آن، تحصیل تمایل به زندگی در نقاط خاص و زمینه های قومی، فرهنگی و مانند آن را نیز در مهاجرت‌های روستایی – شهری دخیل می‌دانند.

1 - Stiglitz
2- Saban
3 - Bogue
4- Pull Factors
5- Push Factors
6- Arthur w.lewis
7 - M.Todoro
8- W.Herzog

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

روانشتاین[1] از پیشگامانی است که موضوع مهاجرت را مورد توجه قرار داده و قواعدی بدین شرح برای مهاجرت مشخص کرده است:

۱- عوامل اقتصادی مهم‌ترین عامل برانگیزنده مهاجرت‌هاست، اگرچه عوامل اجتماعی و فرهنگی دیگری نیز موثر واقع می‌شوند.

۲- در اغلب موارد مهاجرت به صورت مرحله ای اتفاق می‌افتد یعنی مهاجرت از روستا به شهر های نزدیک‌تر و کوچک‌تر و سپس به شهرهای بزرگ‌تر و قطب‌های صنعتی و خدماتی انجام می‌گیرد.

۳- علاوه بر جریان غالب مهاجرت از روستاها به نقاط شهری و از شهرهای کوچک به بزرگ، جریان وارونه ای (اگرچه ضعیف) از مهاجرت از شهرها به نقاط روستایی وجود دارد.

٤- رابطه مستقیمی بین ارتباطات و مهاجرت وجود دارد.

۵- شدت مهاجرت بین دو نقطه با فاصله آن دو، رابطه معکوس دارد (زنجانی، ۱۳۸۰:۱۳۱).

فاوست و همکارانش معتقدند که از دیدگاه نظری چهار عامل در تصمیم گیری برای مهاجرت موثر هستند:

۱- فشارهای اکولوژیکی ۲- عوامل ناهنجاری ۳- انگیزه های اقتصادی ٤- انگیزه های روان شناختی (Fawcettal, 1982: 109). ژان پایه محقق فرانسوی علت‌های مهاجرت روستایی را با توجه خاص به وضعیت اروپا در شش عامل کلی دسته بندی می‌کند شامل: ۱- تحول تاریخی ۲- جاذبه شهری ۳- بی ثباتی و کمبود اشتغال و درآمد روستایی ٤- توجه به کیفیت زندگی ۵- رشد زیاد جمعیت و مسایل اشتغال و درآمد ٦- ناهماهنگی توسعه تمدن روستایی و شکل‌های معاصر تمدن شهری (پتیه، ۱۳٦۹:۵۸ -٤٦). وی دلایل مهاجرت روستایی در اروپا را به کشورهای جهان سوم در سایر سرزمین‌ها نیز تسری می‌دهد و همه را ناشی از ناهماهنگی تمدن روستایی سنتی و شکل‌های معاصر تمدن شهری می‌داند.

سعیدی معتقد است تحولات جمعیتی و مهاجرت‌های روستایی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران در مقایسه با آن چه که در دنیای پیشرفته اتفاق افتاده است، تفاوت‌های اساسی داشته و دلایل آن‌ها متفاوت می‌باشد؛ چرا که مهاجرت‌های روستایی در کشورهای عقب مانده بیشتر ناشی از رکود نواحی روستایی و ضعف دولت‌ها در خدمات رسانی روستایی است که مهاجرت‌های ناخواسته را نتیجه داده است. در حالی که در کشورهای صنعتی نیاز صنایع شهری به نیروی کار همراه به پیشرفت در کشاورزی و مکانیزه شدن آن به این مسأله دامن زده است (سعیدی، ۱۳۷۷: ۸۹).

مهدوی نیز بر این باور است که مهاجرت روستاییان به شهرها دارای دو بعد عمده است : اول، رشد بی رویه جمعیت روستایی و در نتیجه حدوث جمعیت مازاد در روستاها که منجر به مهاجرت می‌شود، زیرا روستاها در کشور ما توان

1 - Ravenstein

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

محیطی و ظرفیت‌های تولیدی محدودی دارند و چنانچه سرمایه گذاری لازم صورت نگیرد توان نگه داشت جمعیت اضافه را ندارند؛ و جنبه دوم مهاجرت‌های روستایی، در اختلاف سطح زندگی دو محیط شهر و روستا نهفته است که روستاییان در پی رفاه نسبی به سوی شهرها می‌کشاند (مهدوی، ۱۳۷۷: ۱٤۲-۱۳۹). در همین زمینه اندرسون فقر روستاییان را عامل اصلی مهاجرت به شهرها می‌داند و معتقد است که روستاییان برای فرار از آسیب‌های ناشی از فقر روانه شهرها می‌شوند (Anderson, 2002:2). محمد حسین پاپلی یزدی و همکاران طی مطالعات خود در استان خراسان، مجموعه ا ی از عوامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی را برشمرده و مهم‌ترین علت‌های مهاجرت روستا – شهری را مسأله افزایش جمعیت و در نتیجه آن کمبود زمین و عدم اشتغال در روستاها دانسته‌اند (پاپلی یزدی و همکاران، ۱۳٦٦: ۱۲۳- ۷۷).

بهروز محمدی یگانه و همکاران در یک پژوهش گسترده با هدف مطالعه روستاهای خالی از سکنه در استان زنجان، علاوه بر عوامل ساختاری در مهاجرت‌های روستایی نقش عوامل طبیعی را در ناپایداری آبادی‌ها و مهاجرت‌های روستایی مورد توجه قرار می‌دهند. آن‌ها با مطالعه وضعیت عوامل توپوگرافیک (ارتفاع و شیب) و عوامل اقلیمی (دما و بارش) و منابع آب و خاک و تحلیل وضعیت روستاها، تأثیر عوامل طبیعی در مهاجرت و تخلیه روستاها را بیشتر از سایر عوامل دانسته و حتی اندک بودن درآمد اقتصادی را ناشی از ضعف بنیان‌های طبیعی روستاها دانسته‌اند (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۳: ۲۱٤-۲۰۳).

بیان مسأله

مهاجرت‌های روستایی عمدتاً از عدم زیر ساخت‌های اقتصادی و خدمات زیر بنایی مناسب در روستاها از یک سو و انتظار درآمد و اشتغال بهتر به همراه وجود خدمات و تسهیلات رفاهی، آموزشی و بهداشتی برتر در شهرها از سوی دیگر، متأثر می‌گردد. از طرفی نیز تسلط یک سویه شهر بر روستا در طی دهه های اخیر به خصوص در ایران بعد از اصلاحات ارضی موجب به هم خوردن روابط متقابل شهر و روستا گردید؛ و وابستگی متقابلی که در کارکردهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی داشتند از بین رفته و در حال حاضر به تضعیف هر چه بیشتر روستا از نظر بنیه اقتصادی و توسعه برتر شهری به نسبت جلوه انجامیده است؛ و این امر نه تنها زمینه مهاجرت‌های روستایی – شهری را فراهم کرده بلکه آن را تشدید نموده است (ابراهیم زاده، ۱۳۸۰: ۱٤٥).

در شهرستان ممسنی عواملی از قبیل کمبود درآمد روستاییان، بیکاری تعداد زیادی از نیروی مازاد در بخش کشاورزی، عدم گسترش مناسب زیر ساخت‌های خدماتی در روستاها، وجود رمینه اشتغال و درآمد نسبی بهتر در شهرها و غیره بر شدت مهاجرت‌های روستایی در دهه های اخیر دامن زده است ; چنان که از سال ۱۳٤٥ تاکنون بیش از ۲۰۰۰۰ نفر از روستاهای شهرستان به شهر نورآباد مهاجرت کرده‌اند.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

این روند پیامدهای متعددی بر مبدأ و مقصد مهاجرت در پی داشته است ; که از آن جمله می‌توان به خالی شدن بسیاری از روستاها از سکنه، دامن زدن به ناهنجاری‌های اجتماعی و اخلاقی در شهرها، عدم پویایی اقتصاد شهرستان، رشد و گسترش بیش از اندازه شهر و در مجموع عدم توسعه شهری و روستایی مناسب در منطقه اشاره نمود.

فرضیه‌ها

در این مقاله به دنبال پاسخگویی به فرضیه های زیر هستیم :

۱- مهاجرت‌های روستایی – شهری در شهرستان ممسنی روند نامتوازن و نامتناسبی را داشته است.

۲- جاذبه های شهری عامل اصلی افزایش جمعیت شهرنشین شهرستان ممسنی (ناشی از مهاجرت‌های روستا – شهری) بوده است.

مواد و روش ها

نوع تحقیق بر اساس هدف کاربردی وبر اساس ماهیت توصیفی – موردی، تحلیلی است ... شیوه گردآوری اطلاعات و داده‌ها کتابخانه ای و اسنادی و میدانی است. محدوده جغرافیایی و مکانی پژوهش، شهرستان ممسنی واقع در استان فارس است. جامعه آماری پژوهش مهاجرین شهر نورآباد (علل مخصوص مهاجرین روستایی) می‌باشد. روش برآورد حجم نمونه به روش کوچران[1] و شیوه نمونه گیری به صورت تصادفی انتخاب شده است که به شرح زیر می‌باشد: در این تحقیق برای روایی و پایایی ابزار سنجش ابتدا ۲۰ پرسشنامه تکمیل شده و برای نتیجه گیری بهتر حجم نمونه ۳۵۰ نفر در نظر گرفته شده است

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N}\left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1\right)} = ۳۲۲$$

$$n = \frac{\frac{(۱/۹۶)^2 (۰/۵ \times ۰/۵)}{(۰/۰۵)^2}}{1 + \frac{1}{۲۱۵۲۱}\left(\frac{(۱/۹۶)^2 (۰/۵ \times ۰/۵)}{(۰/۰۵)^2} - 1\right)} = ۳۲۲$$

$$N = ۲۱۵۲۱ \quad p = ۰/۵ \quad q = ۰/۵ \quad t = ۱/۹۶$$

1- Cochran

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار های GIS و SPSS استفاده شده است.

منطقه مورد مطالعه

شهرستان ممسنی به مرکزیت شهر نورآباد با وسعت ٦٨٧٦ کیلومترمربع و در ۱۵۵ کیلومتری شمال غربی مرکز استان فارس، ۵/۵ درصد از کل مساحت استان فارس را به خود اختصاص داده است و در دامنه رشته کوه زاگرس واقع و منطقه ای کوهستانی، تپه ماهوری و جلگه ای است. از شمال به شهرستان سپیدان و استان کهگیلویه و بویراحمد بوشهر، از جنوب به شهرستان کازرون و استان بوشهر و از شرق به شهرستان‌های شیراز و سپیدان محدود می‌شود. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری دارای دو نقطه شهری به نام‌های نورآباد ممسنی و مصیری، ٤ بخش مرکزی، رستم، دشمن زیاری و ماهور میلاتی، ۱۳ دهستان و ٦١٦ آبادی دارای سکنه است. (شکل ۱) میانگین بارندگی سالانه شهرستان ٦٧١ میلی‌متر و درجه حرارت بین ۲- تا ٤٢/٢+ سانتی‌گراد در مناطق و فصول مختلف در نوسان می‌باشد.[1]

یافته ها و نتایج

جمعیت کشور از ١٨٩٥٧٠٤ نفر در سال ۱۳۳۵ به ٧٠٤٧٢٨٤٦ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. بیشترین رشد جمعیت در طی دهه ٤٥-٣٥ و ٦٥-٥٥ بوده است که به ترتیب ۳/۱۳ و ۳/۹۱ درصد بوده است. در طی دهه های ۷۵-٦٥ و ۸۵- ۷۵ این رشد به ترتیب به ۱/٤٧ و ۱/٦١ درصد رسیده است. از طرف دیگر جمعیت شهری کشور از ٦٠٠٢٦٢١ نفر در سال ۱۳۳۵ به ٤٨٢٤٥٠٧٥ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. بیشترین رشد جمعیت شهری در طی دهه ٤٥-٣٥، ٥٥-٤٥ و ٦٥-٥٥ بوده است که به ترتیب ٤/٩٣،٥/٠٢ و ٥/٤١ درصد بوده است. در طی دهه های ۷۵-٦٥ و ۸۵-۷۵ میزان رشد جمعیت به ترتیب به ۲/۹۵ و ۲/۷۱ درصد رسیده است. جمعیت روستایی کشور هم از ١٢٩٥٢٠٨٢ نفر در سال ۱۳۳۵ به ٢٢٢٢٧٧٧١ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است و. بیشترین رشد جمعیت مربوط به دهه های ٤٥-٣٥ و ٦٥-٥٥ بوده است که به ترتیب ۲/۱۳ و ۲/۲۹ درصد بوده است. در طی دهه های ۷۵-٦٥ و ۸۵-۷۵ رشد جمعیت روستایی کشور منفی بوده است و به ترتیب ٠/٦٤- و ٠/٤٦ - درصد بوده است. به تبع افزایش جمعیت کشور جمعیت شهرستان ممسنی از ٨٩٥٨٨ نفر در سال ١٣٤٥ به ١٥٩٦٢٤ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. بیشترین رشد جمعیت در طی دهه ١٣٥٥-١٣٤٥ بوده است که ٤/٤١ درصد بوده است و در طی دهه های بعدی این رشد روند نزولی داشته است. از طرف دیگر جمعیت شهری شهرستان از ٥٢٧١ نفر در سال ١٣٤٥ به ٥٧٩٥٧ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. رشد جمعیت شهری شهرستان در طی این چهار دهه رشد بالایی بوده است. بیشترین رشد جمعیت مربوط به دهه های ٦٥-٥٥ و ۷۵-٦٥ می‌باشد که به ترتیب ۷/٦١ و ۸/۷ درصد بوده است که بیشتر آن ناشی از مهاجرت‌های روستا – شهری بوده است.

1 - www.mamasani.com

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

جمعیت روستایی شهرستان هم از ۸٤۳۱۷ نفر در سال ۱۳٤٥ به ۱۰۱٦٦۷ نفر در سال ۱۳۸٥ رسیده است. بیشترین رشد جمعیت مربوط به دهه ٥٥-٤٥ بوده است بعد از این دهه رشد جمعیت روستایی به صورت نزولی بوده است به طوری که در طی دهه ۷٥-٦٥ و ۸٥-۷٥ این رشد منفی و به ترتیب ۱/۷۱- و ۰/۹٦- درصد بوده است. بیشترین دلیل این امر را می‌توان به مهاجرت روستاییان به شهر، الحاق روستاهای اطراف شهر به شهر، تبدیل روستای مصیری در سال ۱۳۷٦ به شهر در بخش رستم شهرستان ممسنی می‌باشد.

جدول شماره ۱- تغییرات جمعیتی کشور و شهرستان ممسنی به تفکیک جمعیت شهری و روستایی طی سال‌های ۱۳۸٥- ۱۳۳٥

شرح / سال	۱۳۳٥	۱۳٤٥	۱۳٥٥	۱۳٦٥	۱۳۷٥	۱۳۸٥
جمعیت کل کشور	۱۸۹٥٤۷۰٤	۲٥۷۸۸۷۲۲	۳۳۷۰۸۷٤٤	٤۹٤٤٥۰۱۰	٦۰۰٥٥٤۸۸	۷۰٤۷۲۸٤٦
نرخ رشد به درصد	-	۳/۱۳	۲/۷۱	۳/۹۱	۱/٤۷	۱/٦۱
جمعیت شهری کشور	٦۰۰۲٦۲۱	۹۷۹٥۸۱۰	۱٥۸٥٤٦۸۰	۲٦۸٤٤٥٦۱	۳٦۸۱۷۷۸۹	٤۸۲٤٥۰۷٥
نرخ رشد به درصد	-	٥/۰۲	٤/۹۳	٥/٤۱	-۰/۹٥	۲/۷٤
جمعیت روستایی کشور	۱۲۹٥۲۰۸۲	۱٥۹۹۲۹۹۱۲	۱۷۸٥٤۰٦٤	۲۲٦۰۰٤٤۹	۲۳۲۳۷٦۹۹	۲۲۲۲۷۷۷۱
نرخ رشد به درصد	-	۲/۱۳	۱/۱۱	۲/۳۹	-۰/٦٤	-۰/٤٦
جمعیت شهرستان ممسنی	-	۸۹٥۸۸	۱۳۷٤۹٥	۱٥۸٤۹٥	۱٥٤۲۱۱	۱٥۹٦۲٤
نرخ رشد به درصد	-	-	٤/٤۱	۱/۳۹	-۰/۲۱	-۰/۳٤
جمعیت شهری شهرستان	-	٥۲۷۱	۱۰۹۸٤	۲٥۳۳۳	٤۲۲٤۳	٥۷۹٥۷
نرخ رشد به درصد	-	-	۷/٦۱	۸/۱	٥/۲٤	۳/۲۱
جمعیت روستایی شهرستان	-	۸٤۳۱۷	۱۲٦۹۹۰	۱۳۳۱٦۲	۱۱۱۹٦۸	۱۰۱٦٦۷
نرخ رشد به درصد	-	-	٤/۱۸	۰/٤۷	-۱/۷۱	-۰/۹٦

مأخذ: نتایج تفضیلی سرشماری عمو می نفوس و مسکن شهرستان ممسنی طی سال‌های ۱۳۸٥-۱۳٤٥

استان فارس طی سال‌های ۱۳٤٥ تا ۱۳۸٥ مانند سایر نقاط کشور رشد فزاینده ای به لحاظ شهرنشینی داشته است نسبت شهرنشینی در سطح استان در سال ۱۳٤٥ معادل ۳۹/۷ درصد بوده است. این ضریب طی سال‌های ٥٥، ٦٥، ۷٥ و ۸٥ به ترتیب به ٤۲/۸، ٥۰/۸، ٥٦/۲ و ٦۱ درصد تغییر یافته است. این روند در شهرستان ممسنی روند شتابنده تری نسبت به کل استان داشته است. علیرغم اینکه جمعیت شهرنشین در این شهرستان پایین است اما طی سال‌های ۱۳٤٥ لغایت ۱۳۸٥ حدود ۲۱/۳ درصد بر جمعیت شهرنشین استان اضافه شده است که این در مورد شهرستان ممسنی به میزان ۲۹/٥۷ درصد می‌باشد. با این وصف جمعیت شهری شهرستان پایین بوده و در سال ۱۳۸٥ تنها ۳٤/۸٥ درصد از جمعیت آن در نقاط شهری شهرستان اسکان یافته‌اند. نتیجه اینکه شهر نورآباد در ٤۰ سال گذشته بیش از ٦ برابر افزایش جمعیت شهری داشته در حالی که جمعیت شهری کل استان فارس در طی ین سال‌ها کمتر از دو برابر شده است.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

جدول شماره ۲- نسبت شهرنشینی استان فارس و شهرستان ممسنی طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳٤٥

شرح	۱۳٤٥	۱۳٥٥	۱۳٦٥	۱۳۷٥	۱۳۸٥
کل استان	۳۹/۷	٤۲/۸	٥۰/۸	٥٦/۲	٦/۱
شهرستان ممسنی	٥/۲۸	۷/۹٦	۱٤/۷	۲٦/٦	۳٤/۳۸٥

مأخذ: سالنامه آماری استان فارس، نتایج تفضیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان ممسنی طی سال‌های ۱۳۸٥-۱۳٤٥

در خصوص پدیده مهاجرت باید ضمن ارزیابی و بررسی جوانب آن از زاویه علوم مختلف تاکید نمود که تأثیر اقتصاد غالب، شکل بندی‌های اجتماعی و نظام‌های تولیدی بارزترین عوامل تأثیر گذار در این پدیده می‌باشد. این عوامل همیشه در تغییر و تحولات جمعیتی نقش مهم خود را خواهند داشت. در مورد شهرستان ممسنی نیز به علت عدم وجود آمارهای تفضیلی از وارد شدگان و خارج شدگان به شهر ناگزیر در ابتدا وضعیت مهاجرین وارد شده و جمعیت تشریح شده و سپس نرخ خالص مهاجرت را از طریقه محاسبه اختلاف نرخ رشد طبیعی و واقعی برای دورهای زمانی گذشته مشخص می‌نماییم. قبل از انقلاب اسلامی شهر نورآباد به واسطه دارا نبودن امکانات و خدمات از لحاظ طبیعی دارای جمعیت محدودی بوده به گونه ای که جمعیت شهر نورآباد در سال ۱۳٤٥ فقط ٥۲۷۱ نفر بوده است و طی دهه (٥٥-٤٥) به ۱۰۹۸٤ نفر رسیده است.

بنابراین تعداد مهاجرین طی سال‌های ٥۰-٤٥ حدود ۱٦۸۲ نفر بوده است که بدین ترتیب، روند مهاجرت بسیار کند و رشد آن بطئی بوده است اما بعد از انقلاب اسلامی با توسعه شهر و همچنین احداث تاسیسات زیربنایی، امکانات آموزشی و بهداشتی، در شهر نورآباد از یک طرف و از طرف دیگر عدم وجود امکانات مورد نیاز در روستاها باعث ایجاد فاصله بین شهر و روستاهای تابعه گردید؛ لذا به دنبال آن جمعیت روستایی برای استفاده از خدمات شهری اقدام به مهاجرت نموده‌اند.

تعداد مهاجرین شهر نورآباد در دهه ٦٥-٥٥ ۷۲۸۸ نفر بوده است که به این ترتیب به طور سالانه ۷۲۸ نفر نرخ خالص مهاجرت بوده است و این مهاجرین ۲۸/۷٦ درصد جمعیت سال ٦٥ را تشکیل می‌داده‌اند. با توجه به اینکه در این دهه شاهد مهاجرین جنگی در تمامی شهرها بوده‌ایم حدود ۷۰۰ نفر از مهاجرین شهر نورآباد در این دهه مهاجرین جنگی بوده‌اند. در دهه ۷٥-٦٥ تعداد مهاجرین وارده شده به شهر نورآباد ۸۳۰٦ نفر بوده است که به این ترتیب به طور سالانه ۸۳۰ نفر نرخ خالص مهاجرت داشته و حدود ۱۹/٦٦ درصد از جمعیت سال ۷٥ شهر را تشکیل داده بودند. تعداد مهاجرین وارد شده طی ۱۰ سال گذشته (۸٥-۷٥) برابر ٤۲٥۳ نفر بوده است که به این ترتیب به طور سالانه ٤۲٥ نفر خالص مهاجرت داشته و این مهاجرین حدود ۸/۰۸ درصد از جمعیت سال ۸٥ شهر را تشکیل می‌دهند. باید توجه داشت که نسبت جنسی این مهاجرین را بیشتر مردان و بعد زوج‌های جوان می‌باشد و مهاجرت آن‌ها بیشتر به علت عدم عرضه امکانات شغلی و تحصیلی در روستاهای منطقه صورت گرفته و اکثر این مهاجرین در گروه‌های سنی ۲٤-۲۰ سال می‌باشند که اولین گروه های فعال اقتصادی را تشکیل می‌داده‌اند که و بعد از آن در گروه سنی ۱۹-۱٥ سال دیده

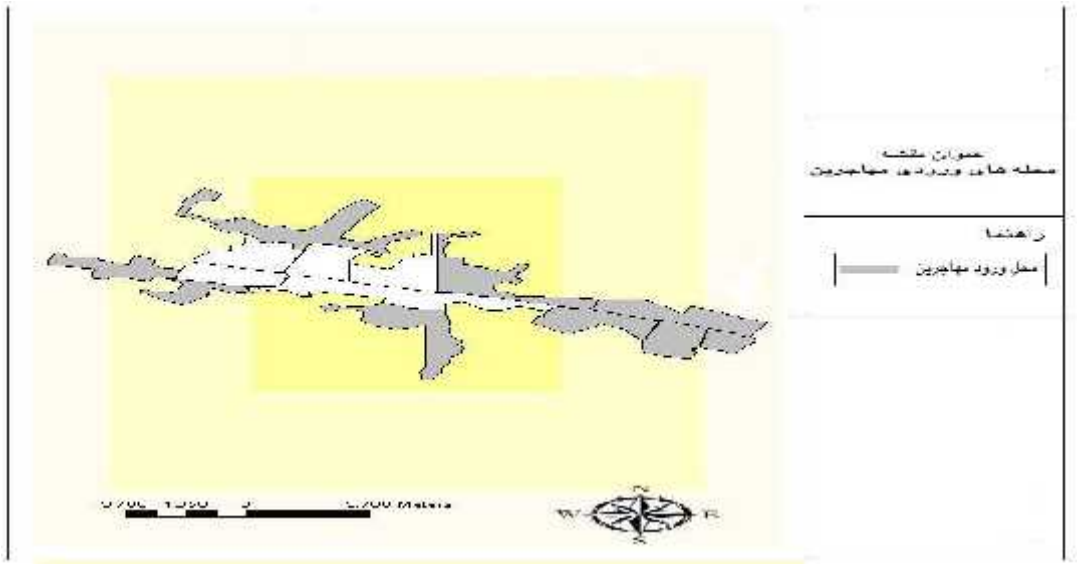
[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

می‌شود. بیشتر مهاجرت‌ها روستا به شهر است و عمده مهاجران از روستا های شهرستان ممسنی به شهر آمده‌اند. این مهاجرین به دلایل اجتماعی و اقتصادی محل سکونت خود را روستاهای حواشی شهر همچون دو راهی، امامزاده داود، امامزاده درب آهنی، توتستان، دهک، و اسکان عشایر و یا روستاهایی که نزدیک به محدوده شهر بوده‌اند انتخاب می‌نمودند (شکل۱). بدیهی است این مهاجرین با ساخت و سازهای بدون ضابطه و ناهماهنگ بدون رعایت سیاست‌های توسعه شهری باعث گسترش ناموزون، سریع و کنترل نشده روستاها شده و منجر به نابودی اراضی زراعی و از بین رفتن چشم اندازهای اطراف شهر شده‌اند. از طرفی با رواج حاشیه نشینی که به طور غیررسمی روستای اسکان عشایر (قبل از پیوستن به شهر) را به محل اسکان مهاجرین تبدیل نموده بود و به دلیل بافت ویژه اقتصادی- اجتماعی ساکنان و نداشتن خدمات شهری مناسب، بعد از ادغام به شهر معضلات و مشکلات را برای رشد و گسترش شهر و مدیران شهری به وجود آورده‌اند. (مهندسین مشاور امکو، ۱۳۷۹: ۱۲٤)

جدول شماره ۳- میزان مهاجرت‌ها به شهر نو، ر آباد طی دوره های ۵۰-٤۵، ٦۵-۵۵، ۷۵-٦۵ و ۸۵-۷۵

شرح / سال	٤۰-۵۰	۵۵-٦۵	٦۵-۷۵	۷۵-۸۵
تعداد مهاجرین	۱٦۸۲	۷۲۸۸	۸۳۰٦	٤۲۵۳
مرد	۱۰٤۹	۳۸۹۸	٤۳۹٦	۲۱۹۸
زن	٦۳۳	۳۳۸۹	۳۹۱۰	۲۰۵۵

مأخذ: نتایج تفضیلی سرشماری نفوس و مسکن شهرستان ممسنی طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۳۵

شکل شماره ۱ : مکان‌های اسکان مهاجرین روستایی در شهر نورآباد

(مأخذ : شهرداری شهر نورآباد، ترسیم : نگارندگان)

تعداد آبادی‌های شهرستان ممسنی در طی سال‌های ۵۵، ٦۵، ۷۵ و ۸۵ به ترتیب ٦۷۵، ٦۷۳، ۸۰۷ و ۹۰۰ آبادی بوده است. در طی این سال‌ها تعدادی از این آبادی‌ها به دلیل مشکلاتی از جمله کمبود امکانات رفاهی، خدماتی، آموزشی و

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

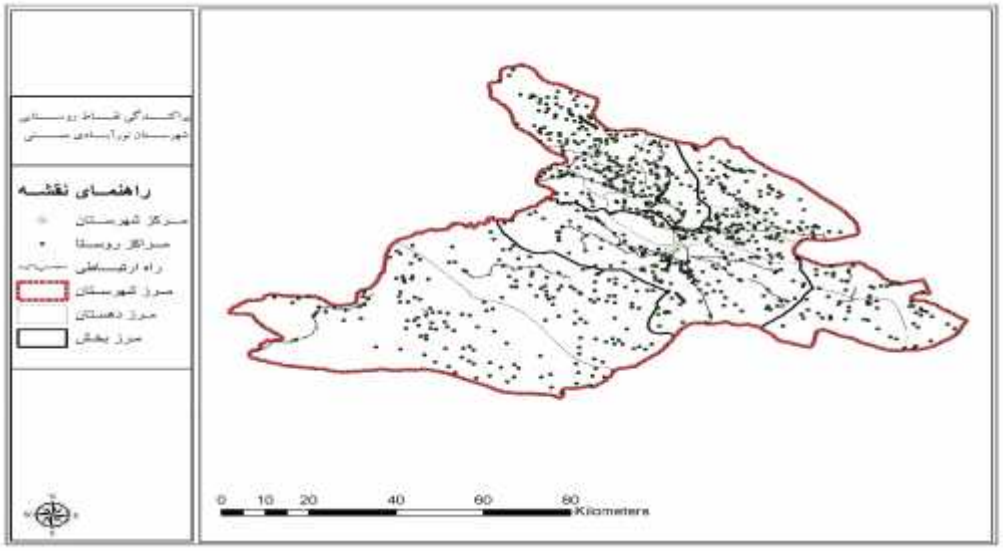
بهداشتی، خشکسالی و کمبود آب و کمبود درآمد افراد این آبادی‌ها، خالی از سکنه شده‌اند. بیشتر این افراد به امید به دست آوردن زندگی بهتر به شهر (علل الخصوص شهر نورآباد) مهاجرت نمودند. که این امر از یک طرف باعث کاهش جمعیت روستایی شهرستان و از طرف دیگر افزایش جمعیت شهر نورآباد شده است.

بر اساس آمار به دست آمده تعداد آبادی‌های خالی از سکنه شهرستان در سال ۱۳۵۵، ۲۲ آبادی بوده است، که این رقم در طی سال‌های ۱۳٦۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب به رقم بالای ۲۱۱، ۲۵۹ و ۲۸٤ آبادی رسیده است. از طرف دیگر تعداد آبادی‌های دارای سکنه شهرستان در طی سال‌های ۱۳۵۵، ۱۳٦۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ به ترتیب ٦۵۳، ٤٦۲، ۵٤۸ و ٦۱٦ آبادی بوده است (شکل ۲).

جدول شماره ٤- آبادی‌های دارای سکنه و خالی از سکنه شهرستان ممسنی طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۵۵

سال	تعداد آبادی	دارای سکنه	خالی از سکنه
۱۳۵۵	٦۷۵	٦۵۳	۲۲
۱۳٤۵	٦۷۳	٤٦۲	۲۱۱
۱۳۵۵	۸۰۷	۵٤۸	۲۵۹
۱۳٦۵	۹۰۰	٦۱٦	۲۸٤

ماخذ: شناسنامه آبادی‌های استان فارس و شهرستان ممسنی طی سال‌های ۸۵-۱۳۵۵

شکل شماره ۲ : پراکندگی نقاط روستایی در شهرستان ممسنی به تفکیک بخش و دهستان

(ماخذ : فرمانداری شهرستان ممسنی، ترسیم : نگارندگان)

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

اگرچه بنا به اظهارات ژان پتیه علل مهاجرت روستایی – شهری را نمی‌توان به طور کامل برشمرد، چرا که علت‌ها کلاف سردرگمی را تشکیل می‌دهند که در آن تمامی عناصر تحول اقتصادی و اجتماعی دنیای ما دخالت دارند (ژان پتیه، ۱۳٦۹، ۱۳٤٦). اما در این قسمت با استفاده از نتایج تحقیق انجام شده و اطلاعات به دست آمده از پرسش نامه های خانوارهای مهاجرین نتایج زیر به دست آمده است.

بر اساس اطلاعات به دست آمده ۹۵/۷ درصد پاسخگویان مرد و ٤/۳ درصد از آن‌ها زن می‌باشد. از طرف دیگر ٦٤/۹ درصد از پاسخگویان در سنین بین ٤۰-۲۰، ۳۲ درصد بین سنین ٦۰-٤۰ و ۳/۱ درصد هم در سنین بالای ٦۰ سال می‌باشند.

جدول شماره ۵- توزیع فراوانی سن و جنس پاسخگویان

شاخص	جنسیت		سن		
	مرد	زن	۲۰-٤۰	٤۰-٦۰	٦۰ سال به بالا
فراوانی	۳۳۵	۱۵	۲۲۷	۱۱۲	۱۱
درصد	۹۵/۷	٤/۳	٦٤/۹	۳۲	۳/۱

مأخذ : اطلاعات میدانی

سطح سواد پاسخگویان

بر اساس اطلاعات به دست آمده ٤۷/۷ درصد از مهاجرین بی سواد می‌باشند. ۲٦/۳۰ درصد از آن‌ها هم تحصیلات ابتدایی دارند. تحصیلات مهاجرین در دوره های راهنمایی، دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس و بالاتر ۱۰، ٦/۳، ٦ و ۳/۷ درصد می‌باشد. همان طور که مشاهده می‌کنید اکثر مهاجرین که اغلب آن‌ها روستایی می‌باشند بی سواد و دارای تحصیلات ابتدایی می‌باشند.

جدول شماره ٦- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس میزان تحصیلات

شاخص	میزان تحصیلات					
	بی سواد	ابتدایی	راهنمایی	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس و بالاتر
فراوانی	۱٦۷	۹۲	۳۵	۲۲	۲۱	۱۳
درصد	٤۷/۷	۲٦/۳	۱۰	٦/۳	٦	۳/۷

مأخذ : اطلاعات میدانی

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

علت مهاجرت

بر اساس یافته‌ها ۵/۷ درصد از پاسخگویان به علل طبیعی، ۳/٤ درصد به علل اجتماعی، ۳۵/۷ درصد به علت کمبود امکانات رفاهی، آموزشی و خدماتی، ۵۲ درصد به علل اقتصادی و ۳/۱ درصد هم به دلیل خالی شدن روستا از سکنه مهاجرت کرده‌اند. همان طور که مشاهده می‌کنید دلایل عمده اصلی مهاجرت روستاییان به علل اقتصادی و کمبود امکانات رفاهی آموزشی و خدماتی در مبدأ مهاجرت می‌باشد.

جدول شماره ۷- توزیع فراوانی عوامل تأثیر گذار در مهاجرت روستاییان

شاخص	علت مهاجرت				
	عوامل طبیعی	علل اجتماعی	کمبود امکانات رفاهی، آموزشی و خدماتی	علل اقتصادی	خالی شدن روستا از سکنه
فراوانی	۲۰	۱۲	۱۲۵	۱۸۲	۱۱
درصد	۵/۷	۳/٤	۳۵/۷	۵/۲	۳/۱

مأخذ : اطلاعات میدانی

امکانات مبدأ مهاجرین

بر اساس یافته‌ها ٤۳/٤ درصد از مهاجرین کسانی هستند که در مبدأ مهاجرت خود فقط دارای دستان بوده‌اند، ۱۵/۷ درصد دارای مدرسه راهنمایی و ابتدایی، ۲/۳ درصد دارای امکانات خانه بهداشت، حمام، آب لوله کشی، برق، راه، مدرسه راهنمایی و دبیرستان، ۱/٤ درصد دارای امکانات آب لوله کشی، دبستان، برق، راه، حمام، ۲/۹ درصد از مهاجرین دارای همه امکانات و ۳٤/۳ درصد از مهاجرین هم هیچ‌کدام از امکانات را در مبدأ مهاجرت خود نداشته‌اند.

جدول شماره ۸- توزیع فراوانی امکانات مبدأ مهاجرین قبل از مهاجرت

شاخص	امکانات مبدأ مهاجرین روستایی قبل از مهاجرت					
	دبستان	مدرسه راهنمایی و دبستان	خانه بهداشت، دبستان، حمام، آب لوله کشی، برق، راه، راهنمایی و دبیرستان	آب لوله کشی، دبستان، برق، راه، حمام	همه امکانات	هیچ‌کدام
فراوانی	۱۵۲	۵۵	۸	۵	۱۰	۱۲۰
درصد	۳٤/٤	۱۵/۷	۲/۳	۱/٤	۲/۹	۳٤/۳

مأخذ : اطلاعات میدانی

شغل

بر اساس یافته‌ها ۸٤/۳ درصد از مهاجرین در بخش خدماتی، ۷/۷ درصد در بخش صنعت، ۵/۷ درصد در بخش کشاورزی، و ۲/۳ درصد هم در سایر مشاغل فعالیت می‌کنند.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

جدول شماره ۹- توزیع فراوانی اشتغال مهاجرین در گروه‌های عمده فعالیت اقتصادی

شاخص	شغل مهاجرین			
	خدماتی	صنعت	کشاورزی	سایر
فراوانی	۲۹۵	۲۷	۲۰	۸
درصد	۸٤/۳	۷/۷	۵/۷	۲/۳

مأخذ : اطلاعات میدانی

خدمات رفاهی محله

بر اساس یافته‌ها، نگرش پاسخگویان در مورد وضعیت خدمات رفاهی محله اشان، ۲۱/۷ درصد عالی ۳۸/۳ درصد خوب، ۳۱/۷ درصد متوسط و ۸/۳ درصد گزینه بد را پاسخ داده‌اند.

جدول شماره ۱۰- توزیع فراوانی نگرش پاسخگویان به خدمات رفاهی محله

شاخص	عالی	خوب	متوسط	بد
فراوانی	۷٦	۱۳٤	۱۱۱	۲۹
درصد	۲۱/۷	۳۸/۳	۳۱/۷	۸/۳

مأخذ : اطلاعات میدانی

دلایل انتخاب محله

بر اساس یافته‌ها ۳/۷ درصد از پاسخگویان وابستگی طایفه ای و خویشاوندی ۱٦/۳ درصد ارزانی زمین، ۲ درصد واگذاری زمین یا مسکن دولتی، ٤/۳ درصد اجاره پایین مسکن،۵/۷ درصد نزدیک بودن به محل کار، ٦٦/۳ درصد امکانات رفاهی و تفریحی و ۱/۷ درصد هم به سایر گزینه‌ها پاسخ داده‌اند. همان طور که مشاهده می‌کنید بیشتر پاسخگویان امکانات رفاهی و خدماتی را انتخاب کرده‌اند.

۱۱- توزیع فراوانی دلایل انتخاب محله از نظر مهاجرین

شاخص	وابستگی طایفه ای و خویشاوندی	ارزانی زمین	واگذاری زمین یا مسکن دولتی	اجاره پایین مسکن	نزدیک بودن به محل کار	امکانات رفاهی و خدماتی	سایر
فراوانی	۱۳	۵۷	۷	۱۵	۲۰	۲۳۲	٦
درصد	۷/۳	۱٦/۳	۲	٤/۳	۵/۷	٦٦/۳	۷۷

مأخذ : اطلاعات میدانی

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

تحلیل فرضیات

۱- مهاجرت‌های روستایی – شهری در شهرستان ممسنی روند نامتوازن و نامتناسبی را داشته است.

با عنایت به اینکه میزان مهاجرت روستا- شهری در طی سال هال ۵۰- ۱۳۴۵، ۱۶۸۲ نفر بوده است. در طی آن سال‌ها آمار دقیقی در مورد مهاجرت سال‌های ۵۵ – ۱۳۵۰ منتشر نشد ولی با توجه به اینکه رشد جمعیت شهری ۷/۶ درصد بوده است می‌توان حدس زد که میزان مهاجرت بالا بوده است. این روند در طی دهه های ۶۵- ۱۳۵۵ و ۷۵ – ۱۳۶۵ هم ادامه داشته است به طوری که میزان مهاجرت به شهر نورآباد ۷۲۸۸ و ۸۳۰۶ نفر بوده است که این امر به نوبه خود باعث رشد بالای جمعیت ۸/۷ و ۵/۲ درصد در طی این دو دهه شده است. در طی دهه ۸۵ – ۱۳۷۵ این روند مهاجرت‌ها تا حدی کم شد و میزان مهاجرت ۴۲۵۳ نفر بوده است. نتیجه اینکه در طی این چند دهه ۲۱۵۲۹ نفر مهاجرت به شهر نورآباد داشته‌ایم که چیزی در حدود ۳۷ درصد از جمعیت شهر را تشکیل می‌دهند و این امر روند مهاجرت نامتوازن و نامناسب را در شهرستان ممسنی نشان می‌دهد و فرضیه اول مورد تایید می‌باشد.

۲- جاذبه های شهری عامل اصلی افزایش جمعیت شهرنشین شهرستان ممسنی (ناشی از مهاجرت‌های روستا – شـهری) بوده است.

بر اساس یافته های تحقیق تعداد پاسخگویانی که امکانات رفاهی و تفریحی را به عنوان عامل مهاجرت شهری خود می‌دانند ۵۳ نفر میانگین شان ۱/۶۰۸۹ و انحراف معیارشان ۰/۳۴۹۶۱ و تعداد پاسخگویانی که وجود شغل را به عنوان عامل مهاجرت شهری خود می‌دانند ۱۲۲ نفر و میانگین شان ۲/۷۱۷۶ و انحراف معیارشان ۰/۴۹۷۲۲ و تعداد پاسخگویانی که (دستمزد بالا) درآمد را به عنوان عامل مهاجرت شهری خود می‌دانند ۶۷ نفر و میانگین شان ۳/۱۷۹۱ و انحراف معیارشان ۰/۲۲۸۷۷ و تعداد پاسخگویانی که امکانات بهداشتی را به عنوان عامل مهاجرت شهری خود می‌دانند ۵۷ نفر و میانگین شان ۳/۶۳۶۴ و انحراف معیارشان ۰/۰۰۰۰ و تعداد پاسخگویانی که امکانات خدماتی را به عنوان عامل مهاجرت شهری خود می‌دانند ۵۱ نفر و میانگین شان ۳/۷۸۰۷ و انحراف معیارشان ۰/۷۷۱۲۰ می‌باشند.

از جاذبه های شهر نورآباد که در جذب آن‌ها از شهر یا روستا به این شهر نقش داشته است نام برده‌اند طبق نتایج به دست آمده وجود شغل و دستمزد (درآمد) عامل اصلی مهاجرت به شهر نورآباد می‌باشد.

مقدار سطح معنی داری طبق قانون ۰۵. ≤ P دال بر تایید فرضیه است. همچنین میزان همبستگی دال بر همبستگی خیلی قوی میان متغیرهاست. به طوری که مقدار سطح معنی داری در آزمون واریانس (ANOVA) برابر است با sig =۰/۰۰۳ و مقدار کی دو (X^2) = ۰/۰۰۱ جهت پی بردن به سطح رابطه‌ی میان متغیرها دال بر تایید این فرضیه می‌باشد. همچنین میزان همبستگی دال بر همبستگی میان متغیرهاست.

مقدار همبستگی پیرسون دال بر همبستگی مثبت و خیلی قوی میان متغیر های جاذبه های شهری و افزایش نرخ جمعیت (به علت مهاجرت) شهر نورآباد می‌باشد. R= ۰/۸۴۶ مقدار همبستگی به طور کلی بین ۱+ و ۱- در نوسان است هر چه

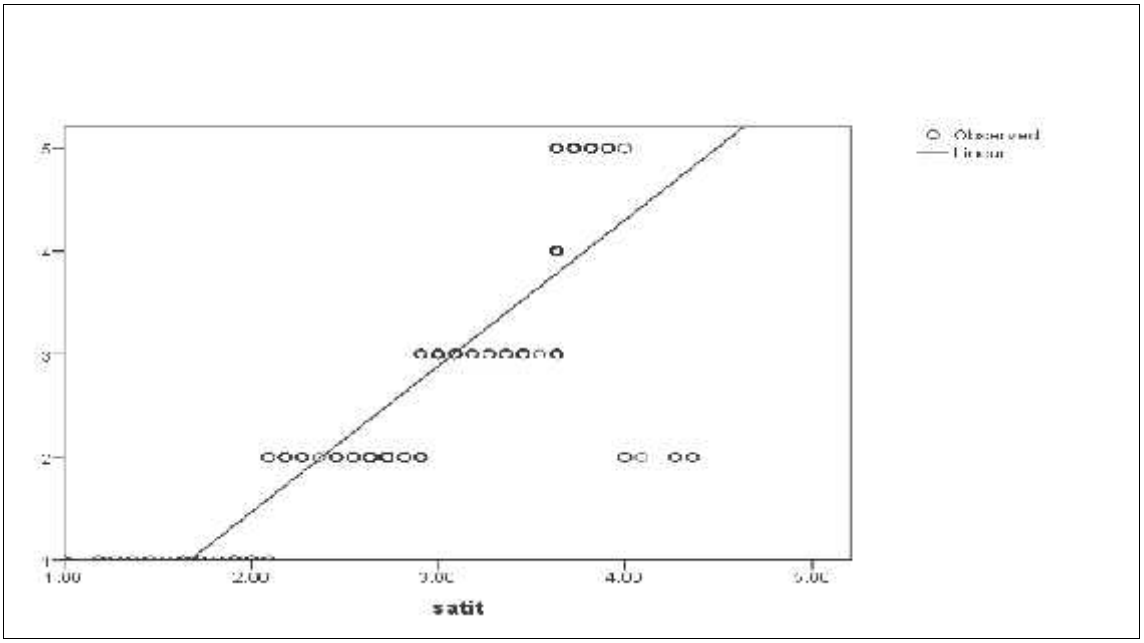
[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

مقدار به دست آمده به عدد ۱+ نزدیک‌تر باشد همبستگی قوی‌تر و هر چه به عدد ۱- نزدیک‌تر همبستگی ضعیف‌تر و عدد صفر همبستگی‌اش خنثی است و اعداد زیر صفر همبستگی معکوس دارند. در اینجا همبستگی مثبت و قوی میان متغیرها وجود دارد. با توجه به مقادیر به دست آمده این فرضیه تایید می‌گردد. پس نتیجه می‌گیریم میان دو متغیر جاذبه های شهری و افزایش نرخ جمعیت (به علت مهاجرت) شهر نورآباد ممسنی رابطه معنا دار وجود دارد و فرضیه دوم نیز تایید می‌گردد.

جدول شماره ۱۲- توزیع فراوانی و آزمون‌های استنباطی جهت بررسی تایید یا رد فرضیه

شاخص‌ها	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار F	سطح معنی داری واریانس	سطح همبستگی	X^2
امکانات رفاهی و تفریحی	۵۳	۱/۶۰۸۹	۰/۳۴۹۶۴	۳۶۰/۱۰۸	۰/۰۰۳	۰/۸۶۴	۰/۰۰۱
وجود شغل	۱۲۲	۲/۷۱۷۶	۰/۴۹۷۲۲				
دستمزد بالا درآمد()	۶۷	۳/۱۷۹۱	۰/۲۲۸۷۷				
امکانات بهداشتی	۵۷	۳/۶۳۶۴	۰/۰۰۰۰				
امکانات خدماتی	۵۱	۳/۷۸۰۷	۰/۰۸۷۵۳				
کل	۳۵۰	۲/۹۴۲۶	۰/۷۷۱۲۰				

مأخذ: محاسبات نگارندگان

شکل شماره ۳ : نمودار همبستگی پیرسون بین جاذبه های شهری و افزایش جمعیت شهر نورآباد ناشی از مهاجرت

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

نتیجه گیری

شهرستان ممسنی در سال ۱۳٤۲ به عنوان یکی از شهرستان‌های استان فارس با مرکزیت شهر نورآباد به وجود آمد. تا قبل از این سال با عنوان بخش فهلیان جزئی از شهرستان کازرون بود. در طی این چند دهه جمعیت شهرستان و علل الخصوص جمعیت شهری این شهرستان رشد بالایی داشته است. به طوری که جمعیت شهری شهرستان از ۵۲۷۱ نفر در سال ۱۳٤۵ به ۵۷۹۵۷ نفر در سال ۱۳۸۵ رسیده است. بیشتر این رشد جمعیت ناشی از مهاجرت روستاییان شهرستان می‌باشد. به طوری که تعداد روستاهای خالی از سکنه شهرستان از ۲۲ روستا در سال ۱۳۵۵ به ۲۸٤ روستا در سال ۱۳۸۵ رسیده است؛ و ما در بخش جمعیت روستایی بعد از سال ۱۳۵۵ شاهد رشد منفی جمعیت هستیم. بیشتر این روستاییان در مکان زندگی خود فقدان امکانات آموزشی، رفاهی و خدماتی داشته‌اند و اکثر آن‌ها به دلیل کمبود درآمد به شهر نورآباد مهاجرت کرده‌اند و بیشتر در شغل‌های خدماتی از جمله دست فروشی و کارگر ساختمانی مشغول به کار شده‌اند. در طی چند سال گذشته تا حدی از میزان مهاجرت روستاییان به دلیل فراهم کردن امکانات آموزشی، خدماتی، رفاهی و امکاناتی نظیر آب، برق، و راه کم شده است ولی تاکنون مشکل اصلی مردم شهرستان یعنی نداشتن درآمد کافی و ثابت که بتواند به آن به عنوان مایحتاج زندگی خود و خانواده‌اش اتکا کنند موجود است؛ و نشانه فقر را در چهره تک به تک و شکل زندگی روستاییان شهرستان می‌توان مشاهده کرد. امید است که مسئولین امر و دست‌اندرکاران مدیریت شهرستان و استان در طی سال‌های آینده در این زمینه که سال‌هاست مشکل آن پابرجاست کاری انجام داده و با برنامه ریزی مناسب و به موقع از پتانسیل‌های شهرستان ممسنی که در زمینه کشاورزی و دامداری می‌باشد استفاده لازم را بکنند.

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

منابع:

۱-ابراهیم زاده، ع (۱۳۸۰)، «مهاجرت‌های روستایی و علل و پیامدهای آن : نمونه : استان سیستان و بلوچستان»، ***فصلنامه تحقیقات جغرافیایی***، شماره ٦٠، ١٤٣- ١٦٨.

۲- پتیه، ژ (١٣٦٩) ***«مهاجرت روستاییان»***، ترجمه محمد مومنی کاشی، تهران، انتشارات سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.

۳- پاپلی یزدی (١٣٦٦)، «مهاجرت‌های روستایی خراسان»، ***فصلنامه تحقیقات جغرافیایی***، شماره ٦، صص ۱۲۳-۷۷.

٤- جلالیان، ح ، محمدی یگانه، ب (١٣٨٦)، «تحلیل عوامل جغرافیایی موثر در مهاجرت‌های روستایی شهرستان زنجان از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۷۵»، ***فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی***، شماره ٦١، صص ۸۹- ۹۹.

۵- حبیبی فهلیانی، ح (۱۳۷۱)، «***ممسنی در گذرگاه تاریخ***»، شیراز، انتشارات نوید.

٦- زنجانی، ح (۱۳۸۰)، ***«مهاجرت»***، تهران، انتشارات سمت.

۷- سعیدی، ع (۱۳۷۷)، «***مبانی جغرافیای روستایی»***، تهران، انتشارات سمت.

۸- شهابی، س (۱۳۸۱)، «بررسی اولویت‌های ارزشی جوانان روستایی و عوامل موثر بر آن در استان اصفهان»، گروه تحقیقات و بررسی مسایل روستایی، وزارت جهاد کشاورزی.

۹- طاهر خانی، م (۱۳۸۰)، «تحلیلی بر عوامل موثر در مهاجرت‌های روستایی – شهری»، ***فصلنامه تحقیقات جغرافیایی***، شماره ٦٢، صص ۹۳- ٦٧.

۱۰- کورتز، ن (١٣٨٤)، «***آمار در علوم اجتماعی»***، ترجمه حبیب الله تیموری، تهران، نشر نی.

۱۱- کلانتری، خ (۱۳۸۷)، «***پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی- اقتصادی با استفاده از نرم افزار SPSS***»، تهران، انتشارات فرهنگ صبا.

۱۲- گودرزی، م (۱۳۸۸)، «بررسی جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری شهرستان ممسنی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.

۱۳- مهدوی، م (۱۳۷۷)، «***مقدمه ای بر جغرافیای روستایی ایران»***، تهران، انتشارات سمت.

١٤- مهدوی، م، قدیری معصوم، م و محمدی یگانه، ب (۱۳۸۳)، «نقش عوامل جغرافیای طبیعی در ناپایداری و مهاجرت‌های روستایی استان زنجان»، ***مجله پژوهش‌های جغرافیایی***، شماره ٤٩.صص ٢١-١٧.

١٦- مرکز آمار ایران، سالنامه آماری استان فارس (۱۳۸۵ – ۱۳۳۵).

۱۷- مرکز آمار ایران، شناسنامه آبادی‌های استان و شهرستان (۱۳۸۵ – ۱۳۵۵).

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]

۱۸- مرکز آمار ایران، نتایج تفضیلی سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن شهرستان نورآباد ممسنی، سال‌های ۱۳۸۵-۱۳٤٥.

۱۹- مهندسین مشاور امکو (۱۳۷۹)، «طرح جامع شهر نور آباد».

۲۰- مجیدی، ن (۱۳۷۱)، ***«تاریخ و جغرافیای ممسنی»***، تهران، انتشارات شهران.

21- Anderson, R., (2002), "Risk in Rural Development : Challenges for Managers and Policy Makers. Rurul Development Department, ***World Bank***.

22- Fawcett, T, . Jameset, A., (1982), "Reasons for Migration Behavio", ***World Devlopment***, 10, (4) :98-129.

23-www. Mamasani. Com

24- www. sci. org. ir

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]